

מה בקבר 49

תקשורת והגירה:

לזכרו של פרופסור דן כספי

עצמה אולי חלק ממנה – אך גם בחיפוש אחר תשובות אפשריות. לחוקר לא נותר אלא להתריע, אם צריך, אך גם לנסות ולהעניק את הכלים לאיחוי השברים, להעמדת דברים על דיוקם, לתיקון אפשרי של דימויים כוזבים ושל מסקנות נמהרות, עד כמה שאפשר, באמצעות ניתוח משווה וביקורתי, שנובע לעתים קרובות מן הניסיון ההיסטורי ומקשריו האפשריים עם הזיכרון...

החטיבה המרכזית בגיליון זה מתמקדת במכלול הקשרים שבין התקשורת העברית, היהודית והישראלית להגירה ולמהגרים לארץ ישראל ולישראל בתקופות שונות. המאמר הפותח את החטיבה מהווה המשך והרחבה למחקר קודם של דן כספי. הוא מגדיר בו ארבע מסורות בחקר התקשורת וההגירה בישראל, המתחרות, לדבריו, בינן לבין עצמן עד היום. גדעון קוץ עוסק בסטראוטיפים ובזהותם העדתית של בני העדות האשכנזיות והספרדיות בארץ ישראל במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה, שבאו לידי ביטוי בעדויותיהם של חלוצי העיתונות העברית בארץ ישראל, יחיאל בריל ואליעזר בן-יהודה. דוד לביא מציג את הדרכים שבהם השגיב בן-יהודה בעיתוניו את דמותו של העולה-המהגר כאליטה הגמונית "על חשבוננו" של היישוב הישן. עוזי אלידע עוסק בעימותים התקשורתיים בין "מהגרים" ל"ילידים" מעל דפי העיתונות העברית בארץ ישראל בשנים 1908-1931. יצחק ש' רקנטי מספר על מאבקו של שבועון יהודי בסלונקי בשנים 1917-1927 למען העלייה והקמת בית יהודי בארץ ישראל. מאמרם של אסנת רוט-כהן ויחיאל לימור דן בתרומתה של העלייה החמישית, בשנים 1933-1939, עמוס של יהודים מגרמניה להתפתחות תעשיית הפרסום בארץ ישראל. עמוס בלובשטיין-נבו מספר על המאבק, האלים לפעמים, בעיתונות הלועזית של המהגרים בארץ ישראל בשנות השלושים והארבעים, מצד "קנאי שפת עבר". רפי מן מנתח את כשליהם של אמצעי התקשורת בישראל שנמנעו מלמלא תפקיד בקליטתם של עולים מארצות המזרח בשנות החמישים. נסים כץ והלל נוסק חקרו כיצד תופסים עולי ברית המועצות לשעבר בישראל את סיקורם הטלוויזיוני. ברק בריזוהר שופך אור על

"את הסיפור הזה מתחילים מהסוף", ציטט ידידנו דן כספי את חווה אלברשטיין בפתח מאמרו האחרון המתפרסם בגיליון זה. נפרדנו לעד מן כספי עם השלמת הגיליון. בכנס בנושא "תקשורת והגירה" שערכו קשר והמכון לחקר העיתונות והתקשורת היהודית ע"ש שלום רוזנפלד ב-16 באוגוסט 2016, לא יכול היה דני להציג את מאמרו בגלל מצב בריאותו, אף על פי שהוא ואנחנו קיוונו עד הרגע האחרון שיוכל להגיע בעצמו, ולפיכך נאלצתי לקרוא אותו למשתתפים ולקהל. אחרי המושב הוא ביקש מן המשתתפים להעביר לו את הערותיהם לכתובת הנוסח הסופי. כרגיל הוא התחשב בדעתו של כל אחד, ובמיוחד שמח על כל חידוש והרחבה, כחוקר וכאדם סקרן ודעתן, שלא הניח לידע שצבר ופיתח להסיר את ידו מדופק העולם. דני חי בעולם התקשורת וכמו רבים מבני דורו ידע גם מכלי ראשון מהי הגירה, והקדיש לשילוב בין השתיים כמה מחקרים פורצי דרך. נתקשה להמשיך בלעדיו, כחבר המערכת וכחבר בכלל. ביודענו את החשיבות שייחס לקיומו ולקידומו של כתב העת שלנו, מוטלת עלינו החובה להמשיך ביתר שאת במשימה גם לזכרו, שלו מוקדש הגיליון הנוכחי. אך נוכחותו הרוחנית, מורשתו האינטלקטואלית והדרך המדעית שהתווה ימשיכו ללוות אותנו בכל גיליון וגיליון.

שאלת ההגירה והשלכותיה החברתיות, הפוליטיות, האידאולוגיות והתקשורתיות עיצבו במידה רבה את האקטואליה ואת מצב הרוח העולמי בשנים האחרונות. מעל לפני השטח עלו פחדים עתיקים שיש מי שידע לעשות בהם שימוש. במבוכה הכללית היום אפשר לייחס לכך הכול – מה"ברקזיט" ועד ניצחון טראמפ בארצות הברית, דרך עליית הפופוליזם והימין הקיצוני באירופה. המראות הקשים של גלי ההגירה וקורבנותיהם נצרכו בחוויה ובזיכרון הקולקטיבי. אפילו בארץ למודת כל היבטי ההגירה, על סבלותיה וניצחונותיה, עולה מחדש השאלה, בגלגולים שונים ומשונים, אם ההגירה היא איום או סיכוי. לאמצעי תקשורת ההמונים תפקיד מרכזי בהבניית המציאות, ביצירת מיתוסים או בהעלאתם מן האוב, בייצוג הבעיה – שהיא

קשר – כתב עת לחקר תולדות העיתונות והתקשורת בעולם היהודי ובישראל יוצא לאור פעמיים בשנה ע"י המכון לחקר העיתונות והתקשורת היהודית ע"ש שלום רוזנפלד באוניברסיטת תל-אביב. **קשר** מעוניין לפרסם מאמרי מחקר מקוריים וסקירות מדעיות בכל הנושאים הנוגעים לתולדות אמצעי התקשורת ואנשי התקשורת היהודים, לפעולתם ולהשפעתם. במכתב רב תחומי. כל המאמרים יועברו לשיפוט "עיוור" לקוראים מתוך המועצה המדעית ואם יש צורך בכך, גם מחוזה לה. המציעים מתבקשים להגיש את המאמר בתכנת Word לכתובת המערכת: presstau@tauex.tau.ac.il ויקבלו תשובה תוך שלושה חודשים. האורך הממוצע של המאמר לא יעלה על 8,000 מילים. הערות והביבליוגרפיה יבואו בסוף המאמר. שיטת הציטוט בהתאם לדיסציפלינה.

המערכת מזמינה סקירות וביקורות על ספרים חדשים בתחום עיסוקו של כתב העת ותציע ביקורות כאלה גם בעצמה. **קשר** מפרסם גם רשימה של עבודות דוקטור ותזות לתואר שני שאושרו לאחרונה בצירוף תמצית של 250 מילים לכל היותר לתיזה ו-500 לדוקטורט.

העשרים בראי העיתונים **מחזיקי הדת** ו**קול מחזיקי הדת**. אהרן גבע קלינברגר ובדרטין אייטאץ' עוסקים מנקודת מבט היסטורית ואטימולוגית בגזרון "תוגרמה" ככינוי לשלטון התורכי בעיתונות העברית בשלהי המאה התשע-עשרה וראשית המאה העשרים.

הקורא ימצא גם את כל המדורים הקבועים. גיליוננו הבא יהיה גיליון היובל של **קשר** וילווה בכינוס מיוחד שנערוך בסתיו לקוראינו ולכותבינו.

באיחולי קריאה נעימה ומועילה,

גדעון קורץ

סוג שונה לחלוטין של "עלייה", זו הסמלית שלאחר המוות: העלאות עצמותיהם של המנהיגים הציוניים נורדאו, הרצל וז'בוטינסקי לארץ ישראל וסיקורן באמצעי התקשורת. במדור "קשר לתיעוד" מציגה מאיה גז את דמותו של הסופר הצרפתי היהודי רומן גרי כ"יהודי נודד" ו"מהגר תמידי", בין היתר על סמך ראיונות בעיתונות הישראלית. שאר מאמרי הגיליון עוסקים בהיבטים שונים של חקר תולדות העיתונות העברית מאמצע המאה התשע-עשרה עד תחילת המאה העשרים. משה פלאי ממשיך בסדרת מאמריו החשובים על כתבי העת של ההשכלה ומנתח את העיסוק בענייני השעה בז'נרים שונים בשבועון המשכילי **כוכבי יצחק** שיצא לאור בווינה משנת 1845 עד 1873. מנחם קרן-קורץ כותב על שקיעת האורתודוקסיה בגליציה במפנה המאה